

L'Imperi dels Àustries i el segle del Barroc

Un imperi on no es pon el sol, una Europa partida per la religió, la revolta de Catalunya i l'art que volia emocionar

1 L'imperi on no es pon el sol: Carles I

Recorda on vam deixar les coses: els Reis Catòlics havien unit Castella i la Corona d'Aragó, i Castella havia obert l'aventura d'Amèrica. Ara, per art dels casaments reials, tota aquella herència caurà en mans d'un sol home, que governarà l'imperi més extens que Europa havia vist mai. Comença el segle dels **Àustries** (la dinastia dels **Habsburg**).

1.1 Una herència immensa

El net dels Reis Catòlics, **Carles I**, va heretar un conjunt de territoris esbalaïdor. **De la seva mare** (filla dels Reis Catòlics) va rebre Castella, la Corona d'Aragó, els territoris italians i tot el **nou món americà**. **Del seu pare** (de la família dels Habsburg) va rebre els **Països Baixos** i altres terres del centre d'Europa, i a més va ser escollit **emperador** del Sacre Imperi. Mai ningú no havia governat tant alhora.

Es deia que era «**l'imperi on no es pon el sol**», perquè sempre era de dia en algun dels seus dominis. Però atenció: igual que la Corona d'Aragó, **no era un estat unificat**, sinó un mosaic de territoris molt diferents, **cadascun amb les seves lleis**, units només per la persona del rei.

1.2 Un rei sempre en guerra

Governar tant tenia un preu: **guerres contínues**. Carles I va lluitar contra França, contra els turcs otomans i contra els prínceps alemanys que s'havien fet protestants. L'**or i la plata d'Amèrica** servien sobretot per pagar aquells exèrcits. Esgotat, el **1556** va fer una cosa insòlita: **abdicar**. Va deixar el títol d'emperador al seu germà i la resta de l'imperi (amb Amèrica) al seu fill, **Felip II**.

SAPS QUE...?

Carles I va arribar a la Península el 1517 sent un adolescent que **no sabia parlar castellà** i venia envoltat de consellers flamencs. No és estrany que al principi caigués malament. Amb el temps, però, va acabar sentint-se tan d'aquí que va triar passar els seus últims anys retirat en un monestir d'Extremadura.

ACTIVITATS

- 1 Quins territoris va heretar Carles I per part de mare i quins per part de pare?
- 2 Què volia dir que era «l'imperi on no es pon el sol»? Per què, tot i la seva mida, no era un estat unificat?
- 3 Contra qui va lluitar Carles I i d'on sortien els diners per pagar les guerres?
- 4 Què va fer Carles I el 1556 i com va repartir l'imperi?

---

2 Felip II i l'apogeu

Amb **Felip II**, la **Monarquia Hispànica** va arribar al seu moment de màxima esplendor. Va establir la capital a **Madrid** i va manar construir un palau-monestir imponent, l'**Escorial**, símbol del seu poder i de la seva profunda religiositat.

2.1 Encara més gran

El **1580**, Felip II va heretar també **Portugal** i el seu imperi. Per primera i única vegada, **tota la península Ibèrica** i els imperis de tots dos regnes (Amèrica, Àsia, les costes d'Àfrica) quedaven sota un sol rei. Era una potència mundial sense rival.

2.2 El defensor del catolicisme

Felip II es va erigir en el gran **defensor del catolicisme** a Europa, i això el va portar a guerres constants. En va guanyar de sonades, com la batalla de **Lepant** (1571) contra els turcs. Però també en va perdre de doloroses: la revolta dels **Països Baixos** protestants i, sobretot, el desastre de la «**Armada Invencible**» (1588), una flota enorme que va enviar contra Anglaterra i que va acabar destrossada per les tempestes i els anglesos.

SAPS QUE...?

Tota aquella plata americana hauria d'haver fet riquíssima la Monarquia Hispànica... i en canvi vivia ofegada pels deutes. El motiu: les **guerres** ho engolien tot, i bona part de la plata només passava de llarg cap als banquers estrangers que finançaven el rei. Tenir molts diners no serveix de res si en gastes encara més.

ACTIVITATS

- 5 On va posar la capital Felip II i quin gran edifici va fer construir?
- 6 Què va passar el 1580 amb Portugal i per què va ser tan important?
- 7 Posa un exemple d'una victòria i un de derrota de Felip II.
- 8 Per què la Monarquia Hispànica vivia endeutada malgrat la plata d'Amèrica?

---

3 Una Europa partida: Reforma i Contrareforma

Per entendre aquelles guerres de religió, cal retrocedir una mica. Al començament del segle XVI, la cristiandat europea, que havia estat unida durant segles, es va **partir en dos**.

3.1 La Reforma protestant

L'any **1517**, un monjo alemany, **Martí Luter**, va denunciar públicament els abusos de l'Església (com la venda de **butlles i indulgències**, papers que prometien el perdó dels pecats a canvi de diners). El que va començar com una crítica va acabar en un trencament: va néixer el **protestantisme**, un cristianisme separat de Roma i del Papa. Amb l'ajuda de la **impremta**, les seves idees es van escampar per mitja Europa, sobretot pel nord.

3.2 La resposta catòlica: la Contrareforma

L'Església catòlica va reaccionar amb la **Contrareforma**. En un gran concili a **Trento** va reafirmar les seves creences, va reformar alguns abusos i va reforçar el control sobre els fidels (amb la **Inquisició** i una llista de llibres prohibits). També van néixer ordes nous i molt actius, com la **Companyia de Jesús** (els **jesuïtes**), dedicada a l'ensenyament i a estendre la fe per tot el món.

3.3 Un fundador que va passar per Manresa

I aquí apareix una connexió sorprenent amb casa nostra. El fundador dels jesuïtes, **Ignasi de Loiola**, era un noble basc i antic soldat que, després d'una crisi espiritual, va viatjar com a pelegrí. L'any **1522** es va aturar a **Manresa**, on va viure gairebé un any. En una **cova** vora el riu Cardener va passar hores i hores pregant, i allà va escriure les parts essencials de la seva obra més famosa, els **Exercicis Espirituals**. D'aquella experiència manresana en naixeria, anys després, l'orde que va ser una de les grans forces de la Contrareforma a tot el planeta.

SAPS QUE...?

Europa va quedar dividida segons una norma ben dràstica acordada en aquells anys: *cuius regio, eius religio* («de qui és el territori, n'és la religió»). És a dir, cada súbdit havia de tenir **la religió del seu rei**. Si naixies en un regne catòlic, eres catòlic; si naixies en un de protestant, protestant. La llibertat de creure encara trigaria segles a arribar.

 ACTIVITATS

- 9 Qui va ser Martí Luter i què va denunciar el 1517? Què en va sorgir?
- 10 Quin invent va ajudar a escampar les idees protestants?
- 11 Què va ser la Contrareforma? Anomena'n tres mesures o eines.
- 12 Qui va fundar els jesuïtes i quina relació té amb Manresa?
- 13 Explica què volia dir la norma *cuius regio, eius religio*.

---

4 El segle XVII: la gran decadència

Si el segle XVI havia estat el de l'apogeu, el **segle XVII** va ser el de la **davallada**. Els reis d'aquest segle —Felip III, Felip IV i Carles II, els anomenats **Àustries menors**— van veure com la gran Monarquia Hispànica s'anava afeblint.

4.1 Reis que no governen i favorits que manen

Aquells reis, poc interessats a governar, van deixar el poder en mans d'uns **validos**: ministres de confiança que dirigien l'Estat en nom seu. El més famós va ser el **comte-duc d'Olivares**, valido de Felip IV, un home ambiciós que volia reforçar el poder del rei... i que, com veurem, va provocar una crisi enorme.

4.2 Una crisi general

La decadència tenia moltes cares: **guerres** que no s'acabaven mai i que arruïnaven la hisenda; **males collites, fams i epidèmies** que feien baixar la població; i la pèrdua de territoris (els **Països Baixos** es van independitzar i **Portugal** es va separar el 1640). La plata d'Amèrica ja no bastava per tapar tants forats. De fet, gairebé tota Europa va viure una crisi semblant aquell segle.

SAPS QUE...?

L'últim Àustria, **Carles II**, va morir el 1700 **sense fills**. Igual que havia passat amb el Compromís de Casp tres segles abans, un rei moria sense hereu... però aquesta vegada el resultat va ser una guerra europea, la **Guerra de Successió**, que canviaria per complet la història de Catalunya. Però això ja és la matèria del curs vinent.

ACTIVITATS

- 14 Com s'anomenen els reis del segle XVII i com es coneix aquesta etapa?
- 15 Què eren els validos? Posa l'exemple més famós.
- 16 Explica tres causes de la decadència del segle XVII.
- 17 Quins territoris va perdre la Monarquia Hispànica?

---

5 Catalunya s'aixeca: la Guerra dels Segadors

Aquella crisi del segle XVII es va viure amb especial duresa a Catalunya, i va acabar en una de les revoltes més importants de la nostra història: la **Guerra dels Segadors** (1640–1652).

5.1 La guspira: Olivares i els terços

El valido **Olivares** volia que tots els territoris de la Monarquia aportessin **diners i soldats** per a les seves guerres (el seu projecte de la «Unió d'Armes»). Però Catalunya tenia les seves pròpies lleis, les **Constitucions**, que el rei havia jurat respectar i que limitaven el que podia exigir. Per forçar la situació, Olivares hi va fer entrar i **allotjar l'exèrcit reial** (els **terços**), que cometia tota mena d'abusos contra els pagesos. La tensió va esclatar.

5.2 El Corpus de Sang i la revolta

El **7 de juny de 1640**, dia de Corpus, una colla de **segadors** que havien entrat a Barcelona es van revoltar i van acabar matant el virrei. És el que coneixem com el **Corpus de Sang**, l'inici de la guerra. El president de la **Generalitat, Pau Claris**, es va posar al capdavant de la revolta i, davant l'avenç de l'exèrcit del rei, va arribar a proclamar una breu **República Catalana** i a posar Catalunya sota la protecció del **rei de França**.

5.3 El final amarg

La guerra va ser llarga i duríssima. Finalment, el **1652**, Barcelona es va rendir al rei. I encara pitjor: quan França i la Monarquia Hispànica van fer les paus amb el **Tractat dels Pirineus (1659)**, França es va quedar el **Rosselló i part de la Cerdanya**: és el que avui anomenem **Catalunya Nord**. Catalunya en sortia partida en dos per una frontera que encara hi és.

SAPS QUE...?

D'aquella revolta en va néixer una cançó popular, «**Els Segadors**», que explica el patiment i la lluita d'aquells pagesos. Segles després, aquella vella cançó es convertiria en l'**himne nacional de Catalunya**. Quan la sentis en un acte oficial o abans d'un partit, recorda que parla, literalment, dels fets de 1640.

ACTIVITATS

- 18 Què volia Olivares dels territoris de la Monarquia? Per què xocava amb les lleis catalanes?
- 19 Què va ser el Corpus de Sang i quan va passar?
- 20 Quin paper hi va tenir Pau Claris? Sota la protecció de qui es va posar Catalunya?
- 21 Com va acabar la guerra i què va perdre Catalunya amb el Tractat dels Pirineus (1659)?
- 22 Quina cançó va néixer d'aquells fets i què és avui?

---

6 El Barroc: l'art de l'emoció

l'enmig de tantes guerres, crisis i tensions religioses, va florir un dels estils artístics més espectaculars de la història: el **Barroc** (segle XVII). Si el Renaixement buscava l'equilibri i la serenor, el Barroc busca tot el contrari: **moviment, drama i emoció**.

6.1 Un art que vol commoure

El Barroc és un art **teatral i exagerat**: figures en moviment, contrastos forts de llum i ombra, decoració abundant, daurats... Tot està pensat per **impressionar i emocionar** qui ho mira. I no per casualitat: l'Església de la **Contrareforma** el va fer servir per emocionar els fidels i reforçar la fe, i els **reis absoluts**, per impressionar amb el seu poder.

6.2 El Segle d'Or

A la Monarquia Hispànica, en plena decadència política, l'art i la literatura van viure, en canvi, un moment esplendorós: el **Segle d'Or**. En pintura va destacar **Velázquez**; en literatura, **Cervantes**, autor del *Quixot*, considerada la primera novel·la moderna. Curiosament, com més s'enfonsava l'imperi, més brillava la seva cultura.

6.3 El Barroc de casa: la Cova de Sant Ignasi

Catalunya té un Barroc propi, sovint vist en grans **retaules** daurats i façanes d'esglésies. I a Manresa en tenim un exemple de primera fila: el **santuari de la Cova de Sant Ignasi**. Damunt de la mateixa cova on Ignasi havia pregat el 1522, els jesuïtes hi van aixecar, entre els segles XVII i XVIII, una **església barroca** espectacular, decorada pels escultors manresans **Grau i Sunyer**. La seva façana, dalt del puig, és una de les imatges típiques de l'entrada a la ciutat, al costat de la Seu i el Pont Vell. Art, religió i història local, tot en un sol edifici.

SAPS QUE...?

Fixa-t'hi: la mateixa Manresa que va veure **Ignasi pelegrí i pobre** el 1522 va acabar aixecant, dos segles després, un **temple fastuós** per recordar-lo. El pas de la cova humil al santuari daurat resumeix molt bé l'esperit del Barroc: convertir una experiència íntima i senzilla en un espectacle que emocioni tothom.

ACTIVITATS

- 23 En què es diferencia el Barroc del Renaixement? Anomena tres trets del Barroc.
- 24 Per què l'Església de la Contrareforma i els reis absoluts van afavorir el Barroc?
- 25 Què va ser el Segle d'Or? Posa un exemple de pintor i un d'escriptor.
- 26 Què és la Cova de Sant Ignasi i per què és un bon exemple del Barroc català?

---

7 Glossari de la unitat

Àustries (Habsburg)	Dinastia que va governar la Monarquia Hispànica als segles XVI i XVII.
Carles I (i V)	Net dels Reis Catòlics; va heretar un imperi immens i va ser emperador del Sacre Imperi.
Monarquia Hispànica	Conjunt de territoris governats pels Àustries, units pel rei però amb lleis pròpies cadascun.
Felip II	Rei en l'apogeu de la Monarquia; va heretar Portugal (1580) i es va fer defensor del catolicisme.
Reforma protestant	Trencament amb l'Església de Roma iniciat per Luter el 1517; va originar el protestantisme.
Indulgència	Document que prometia el perdó dels pecats; el seu abús va ser una de les crítiques de Luter.
Contrareforma	Resposta de l'Església catòlica (Concili de Trento, Inquisició, nous ordes) per frenar el protestantisme.
Jesuïtes (Companyia de Jesús)	Orde fundat per Ignasi de Loiola, clau en l'ensenyament i la Contrareforma.
Exercicis Espirituals	Obra que Ignasi de Loiola va començar a escriure a la Cova de Manresa el 1522.
Àustries menors	Felip III, Felip IV i Carles II, reis del segle XVII durant la decadència.
Valido	Ministre de confiança que governava en nom d'un rei poc interessat a fer-ho (com Olivares).
Guerra dels Segadors	Revolta de Catalunya (1640–1652) contra les exigències d'Olivares i l'exèrcit reial.
Corpus de Sang	Revolta de segadors a Barcelona el 7 de juny de 1640 que va iniciar la guerra.
Tractat dels Pirineus	Pau de 1659 que va cedir el Rosselló i part de la Cerdanya (Catalunya Nord) a França.
Barroc	Estil artístic del segle XVII, dramàtic, recarregat i emotiu, al servei de la religió i del poder.
Segle d'Or	Època d'esplendor de l'art i la literatura hispànics (Velázquez, Cervantes) malgrat la decadència política.